

RASEINIŲ PAVIETAS 1812 M. KARO METU: VALDŽIA IR MOBILIZACINIS POTENCIALAS

Dr. Virgilijus PUGAČIAUSKAS
Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija

DOI: <https://doi.org/10.47459/ka.2026.41.1>

Anotacija. Lietuvos visuomenės angažuotumo problematika Prancūzijos–Rusijos karinio konflikto laikotarpiu istoriografijoje nuolat sulaukia išskirtinio dėmesio ir yra nagrinėjama pasirenkant įvairius politinius, socialinius, ekonominius, karinius ir civilizacinius aspektus. Bene mažiausiai atlikta lokalių tyrimų, apimančių regionų, ypač atskirų vietovių, istorinių retrospektyvų, siekiant išsiaiškinti jų bendruomenių veikimo karo sąlygomis istorines aplinkybes, ypatybes ir jas lemiančius veiksnius.

Straipsnio tikslas – pabandyti aptarti Raseinių pavieta atvejį, siekiant išsiaiškinti, kaip funkcionavo vietos valdžia, vykdydama pagrindines užduotis – Prancūzijos Didžiosios armijos aprūpinimą maistu ir pašarais, ir kokių rezultatų pasiekė formuodama Lietuvos reguliariosios kariuomenės pėstininkų ir kavalerijos dalinius ir kitas formuotes, skirtas viešajai tvarkai palaikyti.

Pagrindiniai žodžiai: Raseinių pavieta, paprefektūrė, paprefektis, rekvizicijos, žandarmerija, pėstininkai, kavalerija.

ĮVADAS

1812 m. Prancūzijos–Rusijos karo laikotarpis buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (toliau – LDK) gyventojams asocijavosi ne vien su valstybingumo atkūrimo galimybe, bet ir su karo nulemtomis kasdienio gyvenimo permainomis bei baudžiamos panaikinimo viltimi. Adomas Mickevičius poemos „Ponas Tadas, arba paskutinis antpuolis Lietuvoje: bajorų nuotyčiai iš 1811 ir 1812 metų“ vienuoliktoje knygoje „1812 metai“ įvardijo to meto nuotaikas, pirmiausia pažymėdamas: „*Vadino liaudis juos – vaisingais ir derlingais. Kareiviams ir vadams tai buvo karo metai.*“ Ir po kelių eilučių dargi akcentavo: „*Lietuvių širdis jie pripildė keisto geismo ir laukė jos kažko, lyg paskutinio teismo*“¹.

Gausi 1812 m. karo Lietuvoje tematika tiek lietuviška, tiek užsienio istoriografija, kurioje daugiausia dėmesio skiriama bendrai krašto situacijai, kaip antai, buvusios LDK padėčiai Rusijos imperijos sudėtyje, Napoleono planams „lenkų“ klausimu ir Didžiosios armijos kariniams veiksams karo pradžioje, Lietuvos laikinosios vyriausybės komisijos (toliau – LLVK) įkūrimui, jos funkcionavimo aplinkybėms, Lietuvos reguliariosios kariuomenė dalinių formavimui, gyventojų politinėms nuotakoms, krašto, kaip svarbiausios prancūzų užnugario karinės bazės, potencialui, skirtam Napoleono armijos poreikių tenkinimui ir Didžiosios armijos sugrįžimui iš Rusijos². LLVK pavaldžių teritorijų pavietų lygmeniu veiklai nebuvo skirta atskirų tyrimų, bet apie tai kai kur užsimenama fragmentiškai. Tiesa, čia reikėtų paminėti keletą darbų, skirtų Upytės

¹ *Ponas Tadas arba paskutinis antpuolis Lietuvoje: bajorų nuotyčiai iš 1811 ir 1812 metų. Eilėraščiai. Poemos. Adomas Mickevičius.* Sudarė Justinas Marcinkevičius, Vilnius: Vaga, 1987, p. 677.

² Paminėsime pagrindinius veikalus: Iwaszkiewicz, J. *Litwa w roku 1812.* Warszawa, 1912; Dundulis, B. *Napoléon et la Lituanie en 1812.* Paris: Alcan, 1941; Dundulis, B. *Lietuva Napoleono agresija metais (1807–1812).* Vilnius: Mokslas, 1981; Pugačiauskas, V. *Napoleono administracija Lietuvoje.* Vilnius, 1998; Pugačiauskas, V. *Napoleonas ir Lietuva.* Vilnius: LII, 2012; Nawrot, D. *Litwa i Napoleon w roku 1812.* Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2008.

pavieta vykusių įvykių aprašymui³. Lieka neaišku, kaip didžiulėje teritorijoje – LLVK buvo pavaldūs Vilniaus, Minsko, Gardino, Balstogės departamentai, iš viso 3 pavietai – funkcionavo vietos valdžios institucijos, kokie buvo jų veiklos rezultatai ir ar būta pavietų specifikos. Kaip žinoma, Vilniaus departamento administracinei komisijai (toliau – VDAK) buvo pavaldūs 11 pavietų.

Šiuo atveju pasirinktas didžiausias krašte Raseinių pavietas, siekiant išsiaiškinti, kaip funkcionavo vietos valdžia, vykdydama pagrindines užduotis – Didžiosios armijos aprūpinimą maistu ir pašarais, ir kaip formavo Lietuvos reguliariosios kariuomenės pėstininkų ir kavalerijos dalinius ir kitas formuotes, skirtas viešajai tvarkai palaikyti.

KARO PRADŽIA IR GYVENTOJŲ PATRIOTINĖS NUOTAIKOS

Iš pradžių reikėtų apžvelgti Žemaitijos regiono situaciją, aprašytą dar prieš karą dokumente, pavadintame „*Quelques notes sur la Samogitie*“ ir skirtame Prancūzijos valdžiai. Jame rašoma apie šio krašto specifiškumą ir akcentuojamos palankios galimybės pradėti karinius veiksmus⁴. Kalbant apie anonimiškumą reikėtų pritarti lenkų istoriko Ježio Skovroneko (*Jerzy Skowronek*) nuomonei, kuris priskyrė autorystę kunigaikščiui Aleksandriui Sapiegai, artimai bendravusiam su Napoleono aplinka ir organizavusiam šnipų tinklą Lietuvoje. Išties kunigaikščio autorystei yra priskiriama dar keletas raštų, skirtų politinei ir ekonominei padėčiai bei visuomenės nuotaikoms Lietuvoje aprašyti⁵. Dokumente dėstomi argumentai, bylojantys apie specifinį regioną, išsiskiriantį turtingumu dėl derlingų žemių ir palankios prekybos aplinkos, kurio valstiečiai galėjo

³ Савицкий, В. Упитский уезд в период французской оккупации (1812). *Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Istorija*, 1978, t. 18 (2), p. 66–79; Савицкий, В. Волнения крестьян в Упитском уезде в 1812. *Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Istorija*, 1965, t. 7, p. 161–165; Juknevičius, P. *Napoleonmetis Panevėžio krašte*. Panevėžys, 2007, p. 1–45.

⁴ Quelques notes sur la Samogitie. Dundulis, B. *Napoléon et la Lituanie en 1812*, p. 296–297.

⁵ Ten pat, p. 297–299; Skowronek, J. *Z magnackiego gniazda do napoleonskiego wywiadu Aleksandr Sapiega*. Warszawa: PWN, 1992, s. 287–288.

netrukdomi disponuoti savo turtu, o gyventojai „*apsišvietę labiau negu kitur, labiau švarūs ir labiau santūrūs, labai religingi ir jų kalba skiriasi nuo Lietuvos lenkų ir prūsų. Be to, gyventojai yra nusiteikę prieš Rusijos viešpatavimą dėl jų padėties pabloginimo ir pasiruošę, tikėdamiesi savo situacijos pagerinimo, sudėti didžiausiais aukas savo išvaduotojui*“⁶. Taigi, šis dokumentas liudytų Žemaitijos pavietų gyventojų demonstruojamas patriotines nuotaikas, didžiulį palankumą išvaduootojo armijai ir norą visomis išgalėmis ją paremti.

Karo pradžioje Didžiosios armijos kairiajame flange buvo dislokuotas X maršalo Etjeno Makdonaldo (*Étienne Macdonald*) 30 000 karių korpusas, sudarytas iš surinktų Reino konfederacijos valstybių, Prūsijos (20 000) ir lenkų divizijos (4, 10, 11 pėstininkų pulkų) karių. Korpusas sėkmingai persikėlė per Nemuną ties Tilže ir nesutikęs pasipriešinimo per Tauragę birželio 30 d. atvyko į Raseinius. E. Makdonaldas maršalui Nikolija Udino (*Nicolas-Charles Oudinot*), vadovavusiam II armijos korpusui ir vykdžiusiam Napoleono kariuomenės perkėlimą per Nemuną prie Kauno, pranešė, kad gyventojai labai gerai nusiteikę „*mūsų atžvilgiu*“⁷. Jie Didžiosios armijos dalinius sutiko kaip išvaduotojus, išties entuziastingai ir stengėsi rodyti iniciatyvą. Vėlesniuose pranešimuose aukštesniajai karinei vadovybei E. Makdonaldas akcentavo ne tik bajorų entuziazmą, bet ir norą pagelbėti, kadangi sulaukė prašymų leisti apsiginkluoti, siekiant apsiginti nuo rusų kazokų puldinėjimų ir palaikyti viešąją tvarką. Maršalas tokį gyventojų entuziazmą pirmosiomis karo savaitėmis stengėsi išnaudoti kryptingai: paskelbė įsakymą vietos savanorių būrius panaudoti žvalgybos tikslais – jie galėjo suteikti žinių apie rusų karinių dalinių judėjimą ir esamus maisto sandėlius, taip pat būti vedliai⁸.

Napoleono Vilniuje paskirtas laikraščio „*Kurier Litewski*“ redaktoriumi Kalikstas Danilavičius pasistengė kuo skubiau paskelbti žinutę apie patriotinį Kražių jaunimo poelgį, kai apsiginklavusių jaunuolių grupelė

⁶ Ten pat; *Quelques notes sur la Samogitie*. Dundulis, B. *Napoléon et la Lituanie en 1812*, p. 296–297.

⁷ Dundulis, B. *Lietuva Napoleono agresija metais (1807–1812)*, p. 60; Bielecki, R. *Wielka Armia*. Warszawa: Bellona, 1995, s. 35, 470.

⁸ Dundulis, B. *Napoléon et la Lituanie en 1812*, p. 174–176; Nawrot, D. *Litwa i Napoleon w roku 1812*, s. 240–241.

stoją į kovą su kazokų būriu ir išgelbėjo įrengtą maisto sandėlį nuo sudeginimo⁹. Kražiuose, atrodo, įvykiai klostėsi taip: 40 jaunuolių, vadinamų „studentais“ (tai buvo Kražių kolegijos studentai), įkalbinėjo kazokų suvarytus valstiečius vežimais išvežti iš karinio maisto sandėlio grūdų atsargas ir pabėgti naktį į mišką. Jaunuoliams, susėdusiems ant žirgų ir iškėlusiems baltos ir tamsiai mėlynos spalvos vėliavas, pavyko imituoti lenkų ulonų būrį, todėl kazokai buvo priversti pasitraukti iš miestelio. Tiesa, vėliau, supratę klaidą, bandė grįžti, tačiau jaunuoliai buvo apsiginklavę ir įsirengę patogią gynybinę poziciją priešais Kražantės upelio užtvanką. Du kazokai buvo nušauti, o kiti priversti pasitraukti¹⁰.

T. Kosciuškos sukilimo dalyvis generolas Henrikas Mirbachas informavo LLVK, kad apie 2000 „*piliečių ir kitų žmonių (lud)*“ per kelias dienas Žemaitijoje susirinko į du pulkus: pėsčiųjų šaulių pulką, vadovaujamą Antano Hominskio, (apie 1000 karių) ir kelis kavalerijos eskadronus. H. Mirbachas LLVK paprašė išaiškinti, kaip pasielgti – ar paleisti juos namo, ar ginkluotis ir pulti turtingą Kuršą, kurį kontroliavo Rusijos pajėgos. Komisija, padėkojusi generolui už pilietinį uolumą, informavo, kad bus formuojami Lietuvos reguliariosios kariuomenės pėstininkų ir kavalerijos pulkai¹¹. Taigi, jau sutelktus karinius dalinius teko paleisti.

Galima teigti, kad karo pradžioje Raseinių pavieto, kaip ir kitų Žemaitijos pavietų, gyventojų angažuotumas, palankumas išvadotojui ir patriotinis aktyvumas buvo labiau išreikštas, palyginti su kitų buvusios LDK teritorijų gyventojų nuotaikomis. Kaip taikliai pažymėjo istorikas Dariusas Navrotas (*Dariusz Nawrot*), Didžiosios armijos įžengimas daugeliui Lietuvoje atrodė kaip stebuklas ir atpirkimo aktas, įvykdytas Napoleono genijaus, „*o mąstysenoje išryškėjo pseudoreliginio tikėjimo elementai, persipynę su tautiniu išganymo misticismu ir nauju atgimimu*“¹². Tai iliustruoja pačių prancūzų pareigūnų iškalbinga žinutė liepos 16 d. išleistame „Didžiosios armijos biuletenyje“, kuriame rašo-

⁹ Iwaszkiewicz, J. *Litwa w roku 1812*, p. 89.

¹⁰ Ten pat, p. 111; Dundulis, B. *Napoléon et la Lituanie en 1812*, p. 174; Nawrot, D. *Litwa i Napoleon w roku 1812*, s. 243–244.

¹¹ Iwaszkiewicz, J. *Litwa w roku 1812*, p. 349–350; Glemža, L. Lietuviški kariniai daliniai Prancūzijos kariuomenėje 1812–1814 m. *Karo archyvas*, 2003, t. 18, p. 140.

¹² Nawrot, D. *Litwa i Napoleon w roku 1812*, s. 368.

ma, kad Žemaitijos gyventojai išsiskyrė savo patriotizmu¹³. Šį teiginį sustiprina vienas papildomas svarus argumentas – nors Didžioji armija visoje buvusios LDK teritorijoje buvo sutikta palankiai, tačiau būtent Žemaitijoje imtasi iniciatyvų formuoti savanoriškas karines pajėgas teritoriniu principu.

Derėtų pridurti, kad gyventojų patriotines nuotaikas ir viltis su Napoleono pagalba atkurti prarastą valstybingumą LLVK ir Prancūzijos administracijos Lietuvoje pareigūnai stengėsi palaikyti visą karo laikotarpį. Tuo tikslu krašte buvo organizuojami įvairūs vieši renginiai. Pirmiausia organizuotas politinis renginys – prisijungimo prie Varšuvos konfederacijos akto iškilmės Vilniuje dalyvaujat LLVK ir Varšuvos seimo delegacijai. Prisijungimo aktas buvo pasirašomas visuose pavietų centruose. Raseinių pavieto ir magistrato valdžia akto pasirašymo procedūrą ir iškilmės surengė liepos 29 d. Šventės dalyviai, paprefektūrės ir magistrato pareigūnai, bajorai, dvasininkai, pirkliai, cechų amatininkai ir gyventojai prisiekė pasirašydami dokumentą ir dalyvavo šv. Mišiose Raseinių dominikonų bažnyčioje. Pasakytose kalbose teigiama, kad Varšuvos karalystei ir LDK susijungus į vieną politinį darinį buvo sugrąžinta Tėvynė, laisvės ir nuosavybė, todėl būtina sujungti „mūsų“ troškimus, pastangas ir laisves vienu tikslu – Tėvynei stiprinti¹⁴. Rugsjūčio 15 d. Raseiniuose buvo švenčiama nauja šventė – Napoleono gimimo ir vardo diena. Ji prasidėjo įprastai – pamaldomis, kurių metu sakomi pamokslai ir kalbos, sugiedota „Te Deum laudamus“, o vakare miestas buvo iliuminuotas. Šie renginiai, anot „Kurier Litewski“ pateiktos žinutės, pavyko geriau, negu tikėtasi: vyravo visuotinis entuziazmas, o pokyliai, kalbos, linksmybės tęsėsi visą naktį¹⁵.

¹³ Dundulis, B. *Napoléon et la Lituanie en 1812*, p. 176.

¹⁴ Akces do Konfederacyi mieszkańców pow. Rosienskiego, in *Litwa i Ruś: miesięcznik ilustrowany poświęcony kulturze, dziejom, krajoznawstwu i ludoznawstwu*, r. 1 (maj-czerwiec 1912), t. 2, z. 2/3, s. 100–101; Brigys, J. Raseinių krašto istorija nuo seniausių laikų. *Raseinių kraštas*, Kaunas: Naujasis lankas, 2008, p. 75.

¹⁵ *Litwa i Ruś: miesięcznik ilustrowany poświęcony kulturze, dziejom, krajoznawstwu i ludoznawstwu*, r. 1 (maj-czerwiec 1912), t. 2, z. 2/3, s. 153–154.

RASEINIŲ PAVIETO PAPREFEKTŪRĖS KOMPETENCIJOS IR VEIKLOS ORGANIZAVIMAS

Napoleono 1812 m. liepos 1 d. įsako, paskelbusio apie LLVK sukūrimą, 7-ajame straipsnyje buvo išvardyti paskirti Vilniaus departamento pavietų paprefekčiai, daugiausia buvę pavietų bajorų vadovai. Raseinių pavieto paprefekčiu paskirtam bajorų vadovui Antanui Micevičiui, skyrimo metu buvusiam Vilniuje, buvo nurodyta kuo skubiau vykti į Raseinius¹⁶. Pagal liepos 21 d. patvirtintas paprefekčių veiklos taisykles šiems pareigūnams buvo skirtos tos pačios pareigos, kaip ir pavietų bajorų vadovams, tačiau papildomai nurodyta užtikrinti tvarką, saugumą, visuomeninę nuosavybę, taip pat paskirstyti mokesčius ir rūpintis jų surinkimu. Galima teigti, kad jų, kaip buvusių bajorų vadovų, funkcijos gerokai pasikeitė, kadangi jie tapo Vyriausybės komisijos ir prancūzų civilinės ir karinės valdžios (dalinių vadų) įsakymų vykdytojais, turinčiais ribotą savarankiškų sprendimų ir pasireiškimo laisvę¹⁷.

Paprefektūrės personalą sudarė paprefektis, du padėjėjai ir 4 raštinės darbuotojai. Pavieto valdžiai talkino nemažai pareigūnų: parapijų prižiūrėtojai, šimtininkai, dešimtininkai, maisto ir pašaro sandėlių prižiūrėtojai, dūmų¹⁸ surašinėtojai ir mokesčių rinkikai.

A. Micevičius paprefekčio pareigas ėjo vos kelias savaites, kadangi nutarė stoti į karo tarnybą. Liepos 26 d. Vyriausybės komisija nauju paprefekčiu paskyrė Raseinių žemės teismo prezidentą Roką Pžeciševskį¹⁹. Pareigūnas nuo pat pirmųjų dienų pasižymėjo energinga veikla ir siūlymais aukštesnei valdžiai. Pirmiausia jis paprašė VDAK patvirtinti ne du, bet keturis padėjėjus, motyvuodama tuo, kad pavietas yra didžiulis – iš viso 48 parapijos, o daugybei rekvizicijų vykdyti reikia papildomų pareigūnų. Komisija prašymo netenkino. Kita iniciatyva taip pat susijusi su paprefektūrės funkcionavimu. Paprefektis siūlė įkurti maisto ir vidaus reikalų skyrius, administruojamus paprefekčio padėjėjų, ir parengė jų veiklą reglamentuojančias taisykles. Šis siūlymas patobulinti pavieto valdžios

¹⁶ Dundulis, B. *Napoléon et la Lituanie en 1812*, p. 279; Pugačiauskas, V. *Napoleono administracija Lietuvoje*, p. 81–82.

¹⁷ Pugačiauskas, V. *Napoleono administracija Lietuvoje*, p. 87–88.

¹⁸ **Dūmas** – valstiečio ūkis kaip prievolinis vienetas (moksl. red.).

¹⁹ *1812 metų Lietuvos laikinosios vyriausybės komisijos posėdžių protokolai*, parengė Virgilijus Pugačiauskas. Vilnius: LII, 2012, p. 58.

struktūrą, užtikrinti efektyvesnę valdymą ir geresnius darbo rezultatus Vilniuje taip pat nesulaukė palaikymo. Argumentuota tuo, kad LLVK renkiama naujos paprefektūrių struktūros pertvarka (ji įvyko spalio mėnesį). Vidaus reikalų komitetas parengė, o spalio 23 d. posėdyje LLVK patvirtino naująsias paprefektūrių veiklos taisykles, kuriose buvo aiškiai deklaruotas laikinosios valdžios veikimas pagal centralizacijos principą. Paprefekčiams draudžiama priimti savarankiškus sprendimus be aukštesniosios valdžios leidimo, išskyrus kai reikia skubiai aprūpinti karo ligonines ir pražygiuojančius Didžiosios armijos dalinius maistu ir pašarais. Šiuo atveju paprefektis savo nuožiūra galėjo organizuoti papildomas rekvizicijas²⁰.

Tik lapkričio 4 d. taisyklės pasiekė Raseinius. Jose buvo nurodyta reorganizuoti paprefektūrę ir paskirti naujus pareigūnus. VDAK paprefekčio laiškas su pareigūnų sąrašu pasiekė lapkričio 23 d., taigi ši reorganizacija negalėjo turėti ženklesnės pozityvios įtakos pavieta valdžios funkcionavimui, kadangi iki Didžiosios armijos sugrįžimo buvo likusios vos kelios savaitės²¹.

Paprefektūrei uoliai talkino Žemaičių vyskupas Juozapas Arnulfas Giedraitis, Vyriausybės komisijos paskirtas vizituoti Žemaitiją. Spalio mėn. vyskupas J. A. Giedraitis informavo Raseinių pavieto paprefektūrę, kad paskyrė du dvasininkus – Grinkiškių parapijos kleboną Antaną Mieškovskį ir Raseinių dominikonų vyresnįjį Eustahijų Gailevičių – pakaitomis dalyvauti paprefektūrės darbe svarstant rekvizicijų ir kitus administracinius klausimus²². Kita vyskupo iniciatyva buvo siekis pagerinti viešojo saugumo situaciją, įkuriant pavieto ir parapijų policiją, kurią turėjo sudaryti vadas, 4 komisarai ir parapijų inspektoriai. Vyskupas taip pat parengė dvi instrukcijas. Pirmoji buvo *Instrukcija Raseinių miesto priežiūros policijai*, antroji – *Parapijų policijos pareigos*. Paprefekčiui paprašius išnagrinėti šį siūlymą, Vidaus reikalų komitetas nurodė stabdyti pertvarkymus, kadangi Vyriausybės komisija parengė naują paprefektūrių struktūrą. Policija vis dėlto buvo įkurta – jos vadu paskirtas Adomas Pžečiševskis, komisarais – teisėjai Juozapas Jelenskis, Pranciškus Jančevičius, Jonas Burneika, regentas (pavieta žemės teismo pareigūnas), Vin-

²⁰ Ten pat, p. 282; Pugačiauskas, V. *Napoleono administracija Lietuvoje*, p. 90–91.

²¹ Raseinių pavieto paprefekčio R. Przečiševskio 1812 10 pranešimas VDAK. *Lietuvos valstybės istorijos archyvas* (toliau – LVIA), f. 1532, ap. 1, b. 2, l. 210–211.

²² Vyskupo Giedraičio 1812 10 15 raštas Raseinių pavieto paprafektūrei. *Ten pat*, b. 7, l. 345.

centas Tolkevičius ir visų parapijų inspektorai²³.

Apibendrinant galima konstatuoti, kad Lietuvos laikinosios vyriausybės komisijos taikytas griežtas valdžios centralizacijos principas trukdė paprefektūrei optimizuoti savo darbą ir administruoti pavietą.

PAVIETO MOBILIZACINIS POTENCIALAS IR REZULTATAI

Napoleonas Lietuvos laikinosios vyriausybės komisijai iškėlė du esminius uždavinius: pirma, suformuoti vietos reguliariosios kariuomenės kavalerijos ir pėstininkų dalinius, antra, remti maistu ir pašarais Didžiąją armiją. Taigi Lietuva tapo pagrindine Didžiosios armijos užnugario karine baze. Konstatavus, kad Raseinių pavieto valdžia darbavosi aktyviai, o gyventojai buvo nusiteikę pozityviai išvaduotojo atžvilgiu, liekiama išsiaiškinti, ar tai turėjo įtakos vykdant minėtus uždavinius.

Raseinių pavietas, skirtingai nuo pavietų, esančių pagrindiniame Didžiosios armijos kelyje, praktiškai nenukentėjo nuo savivalės ir marodierių. Korpuso vadas E. Makdonaldas visiškai kontroliavo situaciją – skelbė įprastines rekvizicijas, už kurias mokėjo grynais pinigais arba išduodavo rekvizicijų paėmimo pažymėjimus. Tiesa, tai truko neilgai, kadangi per pavietą ėjo du pagrindiniai keliai iš Prūsijos į Kuršą per Jurbarką ir Raseinius bei per Tauragę ir Raseinius, kuriais žygiavo X korpuso daliniai. Štai rugpjūčio mėn. 11 dienų Tauragėje dislokavosi gen. mjr. Hermano Deandelso (*Hermann Deandels*) vadovaujama X korpuso divizija, kuri rekvizavo iš gyventojų maisto produktus ir arklius, neišdavė rekvizicijos pažymėjimų, o žygiuodama pakeliui savavališkai rekvizavo pavieto septynių parapijų gyventojų turtą²⁴.

Raseinių pavietui teko papildoma maisto ir pašaro rekvizicijų našta, pirmiausia – tenkinti dalinių pajėgų – maršalo E. Makdonaldo korpuso, vėliau – Didžiosios armijos, taip pat Lietuvos poreikius. Štai Napoleono

²³ Pugačiauskas, V. *Napoleono administracija Lietuvoje*, p. 89; Vyskupo J. A. Giedraičio 1812 10 15 raštas Raseinių paprefektūrai. *LVIA*, f. 1532, ap. 1, b. 7, l. 345; Policijos pareigūnų sąrašas. *Ten pat*, l. 346–347; Instrukcijos policijai. *Ten pat*, l. 349–350.

²⁴ Raseinių paprefektūro R. Pžeciševskio 1812-11-23 raštas VDAK. *LVIA*, f. 1532, ap. 1, b. 15, l. 103–105; Pugačiauskas, V. *Napoleono administracija Lietuvoje*, p. 101.

liepos 12 d. įsakyme buvo nurodyta iš Žemaitijos į Kauną kaip kontribuciją pristatyti 2000 arklių (1500 artilerijai ir 500 ekipažams traukti)²⁵. Vėliau turėjo būti įrengti etapų sandėliai pagrindiniame kelyje nuo Kauno iki Vitebsko. Prieš naują derlių padaryti tai buvo ypač sunku, todėl buvo išsiųsti komisarai situacijos išsiaiškinti. Karo metu nuo Didžiosios armijos savivalavimo Žemaitijos pavietai nukentėjo mažiau nei Vilniaus, Kauno, Trakų, Ašmenos pavietai, todėl LLVK rekvizicijų našta siekė perkelti Žemaitijai. Kunigaikštis Juozapas Giedraitis rugpjūčio 6 d. pranešė, kad Žemaitijos pavietuose surado dideles maisto atsargas, kurios buvo sukauptos maršalo E. Makdonaldo korpuso poreikiams patenkinti. Taigi Raseinių pavieto valdžiai ir gyventojams pradiniam karo etape pavyko sėkmingai vykdyti rekvizicijas. Tai liudija prancūzų karinio dalinio, žygiuojančio per pavietą, vado pulkininko Žano Pjero Bialo (*Jean-Pierre Bial*) žinutė, kad gyventojai suteikia viską, ko prašoma²⁶. Būta pavienių savanoriškų iniciatyvų, kaip antai, dvarininkas Antanas Bialozoras, kurio valdos buvo tarp Vilkijos ir Raseinių, į Kauno sandėlių pirmosiomis karo dienomis atgabeno rugių.

Tiesa, ganėtinai greitai paprefektis susidūrė su transportavimo problema, kadangi pristigo arklių. Pirmiausia pritrūko arklių, skirtų artilerijos priemonėms traukti, kai rugpjūčio mėnesį buvo pareikalauta pristatyti į Kauną didelį jų kiekį. Paprefektis VDAK ataskaitoje nurodė, kad iš pirmosios partijos, kurią sudarė 250 arklių, buvo priimti tik 84, iš antrosios partijos išsiųsti 384, tačiau neturėjo duomenų, kiek jų kariškiai įvertino kaip tinkamus. Be to, jis priminė, kad prieš karą rusai rekvizavo 110 arklių, tinkamų artilerijos priemonėms traukti, o karo pradžioje Kauno karinis komendantas gen. mjr. Žanas Juozapas Tarė (*Jean-Joseph Tarayre*) rekvizavo 300 arklių. Paprefektis pabrėžė, kad „*Žemaitijoje ūkiai niekada neturėjo kaimenių, tinkamų ekipažams, bet buvo plačiai naudojami eržilai, kurie yra netinkami artilerijai traukti*“, ir paprašė atsizvelgti į šią problemą. Be to, tuo pat metu 400 dvikinkių vežimų buvo pasiųsti rugiams iš Kauno ir Žiežmarių į Vilnių gabenti, dalis gyventojų su vežimais talkino prancūzų artilerijai Tauragės girioje ir vykdė kitokias rekvizicijas. Anot pareigūno, arkliai, naudoti šešias savaites, tapo netinkami intensyviai darbui, „*todėl net esant geriausiems ketinimams*“, kol artilerija nebus pergabenta, piliečiai negalės vykdyti kitų transporto rekvizicijų. Problema

²⁵ Dundulis, B. *Napoléon et la Lituanie en 1812*, p. 286.

²⁶ Ten pat, p. 222.

dar labiau pagilėjo, kai 600 trikinčių vežimų rekvizavo per paviatą žygiuojančio IX korpuso daliniai²⁷. Lapkričio mėn. pabaigos duomenimis, paviete pavyko rekvizuoti 521 arklį iš 748 reikalautų²⁸.

Rugsėjo 7 d. iš Vilniaus paprefektūrę pasiekė naujos rekvizicijos įsakymas. Į Kauno etapo sandėlių pavietas turėjo atgabenti 313 statinių (statinė – 40 kibirų, 492 l) ruginių miltų, 75 statines avių, 812 jaučių, į Žiežmarių sandėlių – 19 700,7 pūdo (pūdas – 16,3 kg) šieno ir tiek pat šiaudų, 1560 gorčių (lietuviškas gorčius – apie 2,82 l) degtinės, į Jonavos sandėlių – 655 statines avių, 261 statinę smulkaus malimo ruginių miltų, 17 478 pūdus šieno ir tiek pat šiaudų, 291 jautį, 2409 gorčius degtinės. Paprefektis šiuos kiekius padalijo kiekvienam dūmui: miltų reikėjo pristatyti 7,5 gorčiaus, degtinės – pusantros kvortos (lietuviška kvorta – 0,82 l), šieno – pusę ketvirčio vežimo ir tiek pat šiaudų, avių – 18 gorčių, o nuo devynių dūmų dar pridėti po vieną jautį. Papildomai Tauragėje, Batakiuose, Nemakščiuose, Jurbarke, Veliuonoje, Kelmėje, Šiluvoje ir Ariogaloje įkurtuose maisto sandėliuose kariniai komendantai reikalavo turėti po 50 vežimų 2000 susirgusių ir sužeistų karių pervežti, be to, tuo pat metu iš Tilžės į Rygą dideliame kiekiu gelumbės, o iš Rygos karinei amunicijai gabenti²⁹. Dėl šių rekvizicijų į vienintelį Kauno sandėlių paprefektūrei pavyko atgabenti tik 1 202 pūdus miltų, 2 427 pūdus avių ir 252 jaučius³⁰.

Rekvizicijoms tiksliau paskirstyti paprefektūrė organizavo naują dūmų (rusų valdžia ankstesnių duomenų dokumentus išsivežė) surašymą. Jo duomenimis, buvo: bajorų – 1423, valstiečių – 9995, daržininkų – 3451, trobelninkų – 1642, dvarininkų – 253, žydų – 44 dūmai³¹. Spalio mėnesį rekvizicijų sąrašas nuolatos buvo pildomas naujais paliepipimais. Per pirmąją rekviziciją nuo kiekvieno dūmo į Vilniaus maisto sandėlių turėjo būti pristatyti 5 gorčiai kviečių dėl „*kuo didesnio javų kiekio*“, į Kauno sandėlių – pusė pūdo šieno nuo kiekvieno gruntinio dūmo. Be to, nurodyta per savaitę suskaičiuoti miestuose ir miesteliuose esančius

²⁷ Raseinių paprefekčio R. Pžeciševskio 1812-08-10 raštas VDAK. LVIA, f. 1532, ap. 1, b. 15, l. 393–394.

²⁸ Raseinių paprefekčio R. Pžeciševskio 1812-11-29 raštas VDAK. *Ten pat*, l. 395–396.

²⁹ Raseinių paprefekčio R. Pžeciševskio 1812-11 raštas VDAK. *Ten pat*, l. 103–105; Raseinių pavieto paprefekčio R. Pžeciševskio 1812-09 raštas. *Ten pat*, b. 2, l. 38–39.

³⁰ Raseinių paprefekčio R. Pžeciševskio 1812-08-10 raštas VDAK. *Ten pat*, b. 15, l. 394.

³¹ Raseinių paprefekčio R. Pžeciševskio 1812-10-31 raštas VDAK. *Ten pat*, b. 6, l. 172.

„bravorus“ (spirito varyklas ir alaus daryklas), kurių savininkai nemokėjo akcizo mokesčio, ir iš kiekvieno paimti po 15 gorčių degtinės³².

Paprefektūrei reikėjo rūpintis Raseinių mieste dislokuoto 19-ojo pėstininkų pulko, kuris lapkričio pabaigoje savo gretose turėjo 1745 karininkus ir karius, poreikiais. Papildomų rūpesčių kėlė Kėdainiuose apsisostojęs 19-asis raitelių pulkas. Šio pulko vadas skundėsi VDAK, kad po dviejų priminimų Raseinių pavieto valdžia nepristatė maisto ir pašaro, nesuremontavo arklidžių, todėl arkliai kenčia nuo sniego ir šalčio. Tiktai lapkričio mėn. LLVK nurodė pavietų paprefekčiams lietuviškus reguliariosios kariuomenės dalinius aprūpinti maistu ir pašaru iš sandėlių, skirtų Didžiajai armijai³³.

Paprefektūrės požiūris į rekvizicijų surinkimą liudija, kad nesiektą bet kokia kaina vykdyti aukštesniosios valdžios įsakymų, o atsižvelgta į susiklosčiusią realią padėtį. Štai viename šieno ir šiaudų pristatymo rekvizicijos paskirstymo svarstyme paprefektūrė nusprendė atleisti nuo rekvizicijos dūmus, patyrusius derliaus nuostolius, užfiksuotus Surašymo komisijos³⁴. Net ir įdėjęs daug pastangų paprefektis sulaukė prancūzų karinio komisaro Guiero (*Guerres*) nemalonės. Komisaras pasiuntė į paprefekčio namus karių būrelį. R. Pžeciševskis tai įvertino kaip bausmę ir teigė, kad komendantas neturėjo jokios „jurisdikcijos“, kadangi Prancūzijos imperatorius paskyrė „*lietuvišką valdžią ir niekas kitas negali mums nurodinėti ir bausti*“. Taigi, informuodamas VDAK, paprefektis aktyviai stjo ginti savo kaip pareigūno interesų, taip pat paprašė nurodyti, kaip ilgai paskirtoji bausmė bus taikoma³⁵. Galima konstatuoti, kad pavieto ūkinis potencialas ir geras derlius sudarė palankias sąlygas maisto ir pašaro rekvizicijoms vykdyti. Kita vertus, akivaizdu, kad paprefektūrė, vadovaujama R. Pžeciševskio, demonstravo gero valdymo principus sprendama nuolatinių rekvizicijų sukeltas problemas. Kaip žinoma, LLVK atstatydino kaip neveiklius ir nesugebančius vykdyti nurodymų vien tik Vilniaus

³² Raseinių paprefekčio R. Pžeciševskio 1812-10-20 raštas Maisto komitetui. *Ten pat*, b. 7, l. 347–248.

³³ Nawrot, D. *Litwa i Napoleon w roku 1812*, s. 548–550.

³⁴ Raseinių pavieto paprefekčio R. Pžeciševskio 1812-10-20 raštas. *LVIA*, f. 1532, ap. 1, b. 7, l. 347–248.

³⁵ Raseinių pavieto paprefekčio R. Pžeciševskio 1812-11-23 raštas VDAK. *Ten pat*, b. 15, l. 104.

departamente 5 paviety (Ukmergės, Upytės, Šiaulių, Ašmenos ir Trakų) paprefekčius ir Vilniaus municipaliteto merą³⁶.

Galima teigti, kad maisto ir pašaro rekvizicijų surinkimas paviete vyko organizuotai, tačiau pasiekti gerų rezultatų trukdė transporto priemonių trūkumas.

VIEŠOJO SAUGUMO DALINIŲ IR REGULIARIOSIOS KARIUOMENĖS PULKŲ FORMAVIMAS

Napoleono liepos 1 d. įsake, skelbiančiame apie LLVK įkūrimą ir reguliariosios kariuomenės pėstininkų ir raitelių pulkų formavimą, buvo numatyta organizuoti žandarmeriją. Ji turėjo palaikyti viešąją tvarką ir padėti prancūzų žandarmerijai kovoti su dezertyrais ir plėšikaujančiais kariais. Kiekviename paviete buvo numatyta surinkti 107 žandarus (šį skaičių turėjo sudaryti 80 eilinių savanorių, 1 trimitininkas, likusieji seržantai, puskarininkiai ir karininkai). Vėliau skaičius buvo sumažintas iki 50. Šią tarnybą turėjo sudaryti bajorai žemės savininkai³⁷. Po mėnesio nuo įsakymo paskelbimo paprefektis A. Micevičius pateikė VDAK patvirtinti „geros kilmės, gerbiamų, besirūpinančių viešuoju reikalu ir suprantančių savo pareigų reikšmę“ karininkų sąrašą. Galutinis formavimo procesas užsitęsė ir tik rugpjūčio 27 d. paprefektis pasiuntė VDAK tvirtinti 3 vachmistrų, 8 seržantų, 1 trimitininko ir 38 eilinių savanorių sąrašą³⁸. Visų paviety paprefekčiams pavyko surinkti reikiamą skaičių žandarų³⁹. Tiesa, Raseinių pavieto žandarmerijai sklandžiai veikti trukdė biurokratinės procedūros, kadangi kilo neaiškumų, kokia tvarka reikia rinkti lėšas žandarmerijai išlaikyti. VDAK įsakymas, kad nuo kiekvieno dūmo, remiantis 1795 m. vykdyta

³⁶ Pugačiauskas, V. *Napoleono administracija Lietuvoje*, p. 104. Paprefekčių darbo rezultatai netenkino Napoleono komisaro Lietuvoje Edvardo Binjono, kurio nuomone, aukštesniosios valdžios nurodymai nevykdomi dėl žemesniųjų institucijų menkų pastangų. LLVK spalio 12–13 d. ir 15 d. posėdžių protokolai. *1812 metų Lietuvos laikinosios vyriausybės komisijos posėdžių protokolai*, p. 272–274.

³⁷ Iwaszkiewicz, J. *Litwa w roku 1812*, p. 177–178; Dundulis, B. *Napoléon et la Lituanie en 1812*, p. 198, 277; Nawrot, D. *Litwa i Napoleon w roku 1812*, p. 598.

³⁸ Raseinių paprefekčio A. Micevičiaus 1812-08-02 raštas VDAK. LVIA, f. 1532, ap. 1, b. 7, l. 341; Raseinių paprefekčio R. Pžeciševskio 1812-08-23 raštas VDAK. *Ten pat*, b. 5, l. 549.

³⁹ Nawrot, D. *Litwa i Napoleon w roku 1812*, p. 599.

revizija, R. Pžeciševskiui sukėlė abejonių. Pagal pavieto pareigūną, dūmų revizija buvo tik 1790 m., o rinkliavos nuo kiekvieno bajorų, valstiečių, daržininkų dūmo, esančio kaime ir mieste, tvarka turėjo būti skirtinga⁴⁰.

Didesnių iššūkių sukėlė reguliariosios kariuomenės dalinių formavimas. Raseiniuose dislokavosi 19-asis pėstininkų pulkas, vadovaujamas pulkininko Konstantino Tyzenhauzo. Rekrutai į pulką buvo renkami iš Raseinių, Trakų, Kauno, Upytės, Šiaulių, Telšių pavietai. Pulke, kurį sudarė 3 batalionai ir 6 kuopos, turėjo tarnauti apie 2000 kareivių. Pėstininkų pulkų formavimą nutarta vykdyti remiantis rekrutų ėmimo tvarka. Pavietų centruose buvo įkurtos Rekrutų komisijos, kurias sudarė paprefektis, tarėjai, gydytojas ir pulko atsiųstas karininkas. Pagal rekrutų ėmimo taisykles, jie turėjo atitikti tam tikrus reikalavimus, kaip antai, būti sveiki, 17–34 m., ne žemesni kaip 1,63 m. Rekrutus numatyta surinkti rugpjūčio mėn. Dvarai, neturintys reikiamo valstiečių skaičiaus, nuo kurio renkamas rekrutas, privalėjo sumokėti 1000 auksinų, o žydai – 2000 auksinų, t. y. 15, 4 grašio nuo revizinės sielos. LLVK Karo komitetas grasino karine egzekucija visiems, nepaklūstantiems rekrutų ėmimo įsakymui.

Pulko vadas papildomai paskelbė atsisaukimą Žemaitijos gyventojams laikraštyje „Kurier Litewski“, ragindamas stoti savanoriais. Kiek tokių savanorių galėjo stoti į pulką iš Raseinių pavieto, neaišku, tačiau rugpjūčio 28 d. pulke buvo 26 karininkai, 90 puskarininkų ir eilinių. Tikėtina, kad tarp jų galėjo būti savanorių, kadangi rekrutų ėmimo procesas buvo tik prasidėjęs, o į kitus pulkus (20-ąjį, 21-ąjį ir 22-ąjį) nebuvo atsiųsta nė vieno rekruto. Rekrutų ėmimas dėl įvairiausių priežasčių (karininkų ir finansinių lėšų stokos, statistinių duomenų apie dūmus neturėjimo, kai kurių pavietų valstiečių nenoro tapti rekrutais) užsitęsė ir buvo baigtas tik spalio mėn. pabaigoje. Savo ruožtu Raseinių paprefektis R. Pžeciševskis vykdė aktyvią agitaciją, nurodęs klebonams pranešti gyventojams „*jiems suprantama kalba*“ apie būtinybę stoti į karo tarnybą, žinant, kad tarnyba „*išlaisvintos Tėvynės garbei ir savo laisvėms*“ truks ne visą gyvenimą, bet tik 6 metus. Raseinių pavieto rekrutų ėmimo rezultatai nebuvo geriausi – nors buvo suplanuota užverbuoti 315, pavyko surinkti 308, o

⁴⁰ Raseinių paprefekčio R. Pžeciševskio 1812-08-12 raštas VDAK. LVIA, f. 1532, ap. 1, b. 5, l. 552.

Telšių, Šiaulių ir Kauno pavietuose surinktas numatytas skaičius⁴¹. Tarp 11 pavietų tai buvo 6 rezultatas.

Raseinių pavietas turėjo surinkti raitelių 17-ajam kavalerijos pulkui, dislokuotam Kupiškyje. Pagal lietuviškų kavalerijos pulkų formavimo nuostatus, nuo 75 dūmų buvo imamams 1 raitelis, o nuo 50 dūmų – 486,1 auksino uniformai įsigyti. Raitelių amžiaus – 18–36 m., ūgis – 1,76, arkliai turėjo būti 5–8 m., „*sveiki ir tvirtų kojų*“. Prievolę numatyta įvykdyti per vieną mėnesį – nuo rugpjūčio 15 iki rugsėjo 15 d. Šio pulko formavimas taip pat nebuvo labai spartus ir sklandus susidūrus su įvairiausio pobūdžio sunkumais⁴².

Rašte Kariniam komitetui 19-ojo pėstininkų pulko vadas M. Tiškevičius pabrėžė, kad pavietai, įskaitant Raseinių, nesurinko nei arklių, nei pinigų už juos, todėl buvo pasiūstas karinės egzekucijos būrys. Paprefektūrė savo ruožtu informavo departamento valdžią, kad karinė egzekucija trukdo rinkti raitelius. Anot paprefekčio, patriotiškai nusiteikę piliečiai kasdien siūnčia raitelius (liko 73) ir aprangą, kaip antai, kelnes, skirtas jojimui, kailinius, krepšius, gūnias ir batus⁴³. Pavieto valdininkų optimizmas, sprendžiant iš lapkričio mėnesio duomenų, pasiteisino tik iš dalies, kadangi buvo surinkti 52 raiteliai, kai planuota surinkti 73. Iš 152 numatytų raitelių paviete surinkta 131 ir 127 žirgai (už 4 žirgus gauta pinigų). Palyginti su kitais pavietais (Trakų paviete nesurinkta 27, Ašmenos – 31, Vilniaus – 72, Breslaujos – 53, o Užnerio – 94 raiteliai), tai buvo geras rezultatas. Kur kas blogesni buvo pinigų raitelių aprangai surinkimo rezultatai – buvo numatyta surinkti 111 729 auksinus, o surinkta tik 41 535. Raseinių pavietas pagal raitelių surinkimą neprilygo kaimyniniam Telšių pavietui, surinkusiam 137 raitelius, kai buvo numatyta surinkti 138, bet pranoko surinktų pinigų suma (iš 101 729 gauta 31,807 auksino)⁴⁴.

⁴¹ Pugačiauskas, V. *Napoleono administracija Lietuvoje*, p. 144–145, 153; Nawrot, D. *Litwa i Napoleon w roku 1812*, s. 512–513, 531, 533, 547; Raseinių pavieto paprefekčio R. Pžeciševskio 1812-08-06 raštas VDAK. LVIA, f. 1532, ap. 1, b. 5, l. 412–413.

⁴² Pugačiauskas, V. *Napoleono administracija Lietuvoje*, p. 155–156; Nawrot, D. *Litwa i Napoleon w roku 1812*, s. 512–513, 520.

⁴³ Nawrot, D. *Litwa i Napoleon w roku 1812*, p. 525; Raseinių pavieto paprefektūrės 1812-11-01 raštas. LVIA, f. 1532, ap. 1, b. 5, l. 176.

⁴⁴ Pugačiauskas, V. *Napoleono administracija Lietuvoje*, p. 158–159. Duomenys pateikti remiantis spalio 25 d. paprefekčių ataskaitomis. Raseinių pavieto raitelių duomenys. LVIA, f. 1532, ap. 1, b. 5, l. 180; Telšių pavieto raitelių duomenys. *Ten pat*, l. 170; Nawrot, D. *Litwa i Napoleon w roku 1812*, p. 532.

Pažymėtina, kad Raseinių pavietas pirmavo pagal savanorių, įstoju-
sių į lenkų lengvosios kavalerijos pulką, vadovaujamą generolo Vincento
Krasinskio, skaičių – jų buvo 25, kai Telšių paviete savanorių atsirado
vos 4, o Užnerio ir Vilniaus pavietuose po 2⁴⁵.

Napoleonui pritarus, 1812 m. liepos 28 d. posėdyje LLVK nutarė
suformuoti pėsčiųjų miško šaulių 6 batalionus, kuriuos turėjo sudary-
ti valstybinių ir privačių valdų miškų tarnautojai: osočnikai⁴⁶, varovai,
girininkai, t. y. žmonės, gerai pažįstantys kraštą ir mokantys naudotis
ginklais. Dalinių paskirtis – palaikyti krašte viešąją tvarką ir saugumą⁴⁷.
Raseinių paviete per mėnesį pavyko surinkti miško prižiūrėtojų, iš kurių
tik du trečdaliai pasirodė tinkami tarnybai ir buvo išsiųsti į Vilnių⁴⁸. Tai
buvo 65 šauliai, kurie sudarė beveik ketvirtadalį visų surinktų (249) šau-
lių. Pavyzdžiui, Vilniaus departamente – Šiaulių paviete – 51, Telšių – 47,
Kauno – 29⁴⁹.

Laikinosios valdžios sprendimu keturių departamentų centruose
liepos mėn. nutarta formuoti tautines gvardijas. Raseinių miestas, kaip
Naugardukas, Brestas, Pinskus ir Kaunas, buvo priskirtas 1-ajai kategori-
jai. Miestuose, kuriuose buvo ne mažiau kaip 100 dūmų, įsakyta formuoti
policiją. Į tautinę gvardiją turėjo būti šaukiami 18–50 m. namų savinin-
kai, pirkliai ir amatininkai, išskyrus žydų tautybės⁵⁰. Neturime duomenų,
kaip Raseiniuose pavyko įvykdyti užduotį, tačiau kituose Vilniaus depar-
tamento pavietuose valdžia susidūrė su įvairiausio pobūdžio sunkumais,
kaip antai, Šiaulių paprefektis skundėsi, kad dalis namų yra sugriauti,
o gyventojai pasitraukę, todėl gali surinkti tik nedidelį skaičių tautinei
gvardijai formuoti reikalingų asmenų⁵¹.

⁴⁵ Ataskaita apie savanorius. LVIA, f. 1532, ap. 1, b. 5, l. 4–5.

⁴⁶ **Osočnikas** – eigulys, eiguvos miškų saugotojas ir prižiūrėtojas (moksl. red.).

⁴⁷ 1812 m. Lietuvos laikinosios vyriausybės komisijos posėdžių protokolai, p. 60.

⁴⁸ Raseinių paprefektūrės 1812-08-23 raštas VDAK. LVIA, f. 1532, ap. 1, b. 5, l. 637.

⁴⁹ Iwaszkiewicz, J. *Litwa w roku 1812*, p. 369; Nawrot, D. *Litwa i Napoleon w roku 1812*, p. 572.

⁵⁰ Iwaszkiewicz, J. *Litwa w roku 1812*, p. 175–176; Dundulis, B. *Napoléon et la Lituanie en 1812*, p. 197–198; LLVK įsakas. LVIA, f. 1532, ap. 1, b. 5, l. 556–557.

⁵¹ Nawrot, D. *Litwa i Napoleon w roku 1812*, p. 619–620.

IŠVADOS

Prancūzmetis Raseinių pavieta buvo dinamiškų pokyčių, inspiruotų Napoleono vadovaujamos Didžiosios armijos karinių pasiekimų, išlaisvinant buvusios LDK teritorijas, laikotarpis. Karo pradžioje Raseinių paprefektūreje buvo geresnės veiklos sąlygos, palyginti su kitomis Vilniaus departamento pavietų paprefektūremis, dėl mažesnio Didžiosios armijos dalinių savivaliavimo. Savo teigiamą vaidmenį suvaidino gyventojų patriotinės nuotaikos ir demonstruojamas palankumas išvadautojo armijai.

Lietuvos laikinosios valdžios struktūros veikė remdamosi griežtu valdžios centralizacijos principu, todėl pavieto valdžiai – paprefektūrei buvo skirta išimtinai vykdytojo funkcija. Tai tapo viena iš kliūčių, trukdžiusių Raseinių pavieto paprefektūrei operatyviai spręsti karinių rekvizicijų ir Lietuvos reguliariosios kariuomenės pulkų formavimo užduotis. Vien tik biurokratinis paprefektūrių, LLVK ir VDAK susirašinėjimas užėmė daug laiko. Paprefektūrei teko dirbti sudėtingomis sąlygomis, kai vienu metu reikėjo vykdyti keliolika prancūzų karinės administracijos ir LLVK užduočių, apimančių administracinės, ūkinės ir finansinės veiklos sritis. Paprefektūriui R. Pžeciševskiui tai buvo visiškai nauja patirtis, nesusijusi su ankstesnėmis teisėjo kompetencijomis, tačiau pareigūnas demonstravo gebėjimus organizuoti paprefektūrės darbą ir pastangas ginti Lietuvos laikinosios valdžios pareigūno interesus. Pareigūno savarankiškas iniciatyvas, siekiant pagerinti institucijos darbą, galima vertinti kaip tarnystės tėvynei pavyzdį ir ankstesnės veiklos bajorų luomo savivaldos sąlygomis rezultata.

Pavieto paprefektūrės administracijos gebėjimai, gyventojų ūkinis pajėgumas ir patriotinis angažuotumas sudarė palankesnes sąlygas LLVK iškeltoms užduotims vykdyti, tačiau vykdant maisto ir pašaro rekvizicijas pagrindine kliūtimi tapo arklių, skirtų artilerijos priemonėms traukti ir įvairiems pervežimams panaudoti, stygius. Pavieto bajorų aktyvesnį patriotinį angažuotumą liudija tik savanorių stojimas į generolo Vincento Krasinskio lenkų lengvosios kavalerijos pulką. Lietuvos reguliariosios kariuomenės 17-ojo pėstininkų ir 19-ojo kavalerijos pulkų formavimo rezultatai, palyginti su kitais Vilniaus departamento paviečiais, buvo vidutiniai. Žandarmerija taip pat formuota įprastu tempu, o pėsčiųjų šaulių surinkimo sėkmę galima būtų paaiškinti paprasta priežastimi – tiesiog

šiam didžiausiam pavieta miškų masyvų buvo daugiau nei kituose. Taigi negalime kalbėti apie išskirtines Raseinių pavieto gyventojų pastangas remiant Didžiąją armiją ir dalyvaujant Lietuvos karinių dalinių formavime. Vis dėlto būtina pabrėžti, kad Napoleono LDK valstybingumo atkūrimo ir socialinių permainų inspiruotos viltys vienaip ar kitaip palietė visus gyventojų sluoksnius. Tarnyba Lietuvos laikinosios valdžios struktūrose, lietuviškuose kariniuose daliniuose ir Didžiosios armijos rėmimas prisidėjo prie pilietiškumo formavimo.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

Vilniaus departamento administracinė komisija. *LVIA*, f. 1532, ap. 1, b. 1–2, 5–7, 15.

Acces do Konfederacyi mieszkańców pow. Rosińskiego, *Litwa i Ruś: miesięcznik ilustrowany poświęcony kulturze, dziejom, krajoznawstwu i ludoznawstwu*, r. 1 (maj-czerwiec 1912), t. 2, z. 2/3.

1812 metų Lietuvos laikinosios vyriausybės komisijos posėdžių protokolai. Parengė Virgilijus Pugačiauskas. Vilnius: LII, 2012.

Brigys, Jonas. Raseinių krašto istorija nuo seniausių laikų. *Raseinių kraštas*. Kaunas: Naujasis lankas, 2008, p. 55–94.

Dundulis, Bronius. *Napoléon et la Lituanie en 1812*. Paris: Alcan, 1941.

Dundulis, Bronius. *Lietuva Napoleono agresija metais (1807–1812)*. Vilnius: Mokslas, 1981.

Glemža, Liudas. Lietuviški kariniai daliniai Prancūzijos kariuomenėje 1812–1814 m. *Karo archyvas*, 2003, t. 18, p. 137–168.

Iwaszkiewicz, Janusz. *Litwa w roku 1812*. Warszawa, 1912.

Juknevičius, Petras. *Napoleonmetis Panevėžio krašte*. Panevėžys, 2007.

Nawrot, Dariusz. *Litwa i Napoleon w roku 1812*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2008.

Pugačiauskas, Virgilijus. *Napoleono administracija Lietuvoje*. Vilnius: Vaga, 1998.

Pugačiauskas, Virgilijus. *Napoleonas ir Lietuva*. Vilnius: LII, 2012.

Skowronek, Jerzy. *Z magnackiego gniazda do napoleonskiego wywiadu Aleksandr Sapięga*. Warszawa: PWN, 1992.

Савицкий, Владислав. Упитский уезд в период французской оккупации (1812). *Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Istorija*, 1978, t. 18(2), p. 66–79.

Савицкий, Владислав. Волнения крестьян в Упитском уезде в 1812. *Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Istorija*, 1965, t. 7, p. 161–165.

Įteikta 2025 m. lapkričio 5 d.

RASEINIAI DISTRICT IN THE WAR OF 1812: GOVERNMENT AND MOBILIZATION POTENTIAL

Dr. Virgilijus PUGAČIAUSKAS,
General Jonas Žemaitis Military Academy of Lithuania

The French-Russian period of 1812 in the Raseiniai district was marked by dynamic changes inspired by the military achievements of Napoleon's Grand Army, which liberated the territories of the former Grand Duchy of Lithuania. At the beginning of the war, the Raseiniai subprefecture had better operating conditions compared to other subprefectures in the Vilnius department districts due to less arbitrariness on the part of the Great Army units. The patriotic mood of the population and their demonstrated support for the liberating army played a positive role. The structures of the provisional government of Lithuania operated on the basis of strict centralization of power, therefore the district authorities, i.e. the prefecture, were assigned exclusively executive functions. This became one of the obstacles preventing the Raseiniai district subprefecture from promptly resolving issues related to military requisitions and the formation of Lithuanian regular army regiments in its daily activities. For Prefect R. Przeciševskis, this was a completely new experience, unrelated to his previous judicial powers, but the official demonstrated his ability to organise the work of the prefecture and his efforts to defend the interests of the Lithuanian provisional government. The official's independent initiatives aimed at improving the work of the institution can be seen as a continuation of his previous activities under the conditions of the nobility's self-government.

Raseiniai became the location of the 19th Infantry Regiment, led by Colonel Konstantinas Tyzenhauzas. Recruits were selected from the district of Raseiniai, Trakai, Kaunas, Uplytė, Šiauliai, and Telšiai. The regiment, consisting of three battalions and six companies, had about 2,000 soldiers. The results of the recruitment drive in the Raseiniai district were not the best – out of 315, only 308 were recruited, as the planned number was reached in the Telšiai, Šiauliai, and Kaunas districts. This was the sixth result out of the 11 district of the Vilnius Department.

The Raseiniai district had to recruit horsemen for the 17th Cavalry Regiment stationed in Kupiškis. According to the regulations for the formation of Lithuanian cavalry regiments, one horseman is assigned to every 75 households, and 486.15 auksinas are allocated for uniforms for every 50 households. Horsemen were aged 18–36, at least 1.76 m tall, and horses had to be 5–8 years old. The obligation was to be fulfilled within one month – from 15 August to 15 September. The formation of this regiment was not rapid and encountered various difficulties. Of the 152 riders planned, 131 were gathered in the district. Thus, the district was not as successful as the neighbouring Telšiai district, which gathered almost the planned number of 137–138, but compared to other districts (Trakai district did not gather 27, Ašmena – 31, Vilnius – 72, Breslauja – 53, and Užneris – 94 riders), this was a very high achievement. The district authorities managed to gather the required number of 50 gendarmes. This service was to be composed of noble landowners. The success in recruiting foot soldiers can be explained by a simple reason – there were simply more of them in the largest district than in others. The Raseiniai district led in terms of the number of volunteers who joined the Polish light cavalry regiment led by General Vincas Krasinskis – 25 volunteers, compared to only 4 in Telšiai and 2 each in Užneris and Vilnius. The district achieved exceptional results in recruiting foot soldiers for the forest riflemen – 65 riflemen, who made up almost a quarter of all riflemen recruited (249) in the Vilnius department.

Napoleon's restoration of the statehood of the Grand Duchy of Lithuania and the hopes inspired by social change affected all strata of the population in one way or another. Service in the structures of the provisional government of Lithuania, in Lithuanian military units, and support for the Grand Army contributed to the formation of the idea of citizenship. Therefore, it is probably no coincidence that 19 years later, the Raseiniai district became the initiator of a new armed resistance to the Russian Empire and one of the centres of the uprising.